

Konferencia az új Polgári Törvénykönyv tervezetéről

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Polgári Jogi Tanszéke és Deák Ferenc Intézet által 2007. május 18-án nagyszámú hallgatóság aktív részvétele mellett tartotta meg *Az új Polgári Törvénykönyv – értékek és építő* kritika című konferenciáját. A szervezők koncepciójának megfelelően az előadók a tervezet elkészítésében résztvevő – de nem munkabizottság-vezető –, elismert egyetemi oktatók voltak azért, hogy a konferencia ne csak a Javaslat ismertetése, de valódi kritikája is lehessen a Javaslat „nulladik változatának”.¹

Weiss Emília általános értékelésében egy átfogó, a hatályos Polgári Törvénykönyvhöz képest a különbségeket hangsúlyozó és értékelő ismertetésen túl kitért az egyes részekre vonatkozó elvi megállapításokra is. Az 1950-es évek eleje óta másodszor áll a magyar jogásztársadalom, a jogalkotás átfogó korszerűsítés, új polgári törvénykönyv megalkotásának feladata előtt, az 1990-től készült törvények szintézisével a civilisztika terén a rendszerváltás folyamatának egyfajta kodifikációs lezárása, összegzése céljából.² A két kodifikáció között jó néhány hasonlóság és különbség található – jele-

¹ Vékás Lajos.

² 1050/1998. Kormányhatározat.

sül, hogy a jelenlegi kodifikációnak van írott előzménye, s így a kodifikátoroknak kell megtalálni a helyes arányokat a 'megőrizve-megújítás' kérdésében,³ amely arányok változóak az egyes jogterületeken, s figyelemmel kell lennünk Európa jogalkotására.⁴

Az elkészült monista elvű javaslat igen terjedelmes, hisz szabályokat ad a gazdasági élet szereplői számára, s magába olvasztotta a családi jogot is. A javaslat 3 területen fogalmaz meg alapelveket. A Javaslat elején, az eddigihez képest szűkebben, három alapelvet fogalmaz meg: a jóhiszeműség és tisztesség elvét,⁵ az elvárható magatartás elvét⁶ és egy értelmezési alapelvet.⁷ Kimarad azonban a kölcsönös együttműködés elve. Ez érthető, hisz nem vonatkozhat minden polgári jogi jogviszonyra, például a végrendeletben kizárt törvényes örökös együttműködése a végrendeleti örökösrel nem elvárható. Jellemző ugyanakkor a szerződési jogban és a családi jogban általában, s még néhány területen, például a szomszédjogban.

A szerződési jog szintén három alapelvet fogalmaz meg: a szerződési szabadság elvét,⁸ itt mondja ki az együttműködési kötelezettséget,⁹ és a visszerhesség vélelmének elvét.¹⁰ Megkérdőjelezhető azonban, hogy valóban van-e a szerződés tartalmának meghatározásában szerződési szabadság akkor, amikor a szerződések túlnyomó részét a gazdaság szereplői által diktált tartalommal köti a fél. Helyes az együttműködés elvének részletezése mind a szerződés megkötése, mind a tájékoztatás, mind pedig a teljesítés létszakaszában.

A harmadik, alapelveket megfogalmazó terület a családi jog, ahol elengedhetetlen az alapvetően kereskedelmi jogias szemlélettől eltérő viszonyokra sajátos alapelvek megfogalmazása. Ezen elvek a Javaslat szerint a családi kapcsolatok védelme,¹¹ amely magába foglalja egyben a családi és egyéni érdek összhangjának biztosításának elvét is, a gyermek érdekének a védelme,¹² amely nem csupán családjogi elv, a házastársak egyenjogúságának elve,¹³ és a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve.¹⁴ Ez utóbbi azonban, szemben a Javaslat indoklásával,¹⁵ két egymástól teljesen független elv, amelyeknek semmi közük sincs egymáshoz, nem kellene tehát összemosni őket.

A *Személyek joga* rész bővült a legjelentősebben. Ésszerűsíti a Javaslat a cselekvőképesség körében jelenleg meglévő szabályokat, s jelentősen bővíti a jogi személyekre vonatkozó rendelkezéseket közös szabályok előírásával, amelyekre igen nagy szükség is van. Hiányzik azonban a költségvetési szervek meghatározása, státuszuk

³ VékásLajos: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti vonatkozásai. Budapest: HVG-ORAC, 2001. 28.

⁴ Európai Szerződési Alapelvek, az Európa Tanács ajánlásai.

⁵ 1:3. §

⁶ 1:4. §

⁷ 1:2. §

⁸ 5:30. §

⁹ 5:31. §

¹⁰ 5:33. §

¹¹ 3:1. §

¹² 3:2. §

¹³ 3:3. §

¹⁴ 3:4. §

¹⁵ Harmadik könyv. Családjog. 14.

tisztázása, ugyanis egyetlenegy vonatkozásukat, a kártérítési felelősségüket¹⁶ említi csak a Javaslat. Kimerítő szabályozásuk természetesen nem polgári jogi kérdés, azonban legalább típusaik számbavétele, és létrejöttük olyan kérdések, amelyeket tisztázni kellene a következő Polgári Törvénykönyvnek. A személyhez fűződő jogokat tárgyaló rész – szemben a máshol inkább túl részletező szabályokkal – rövid és szűkszavú, ezen felül érthetetlen, miért ékelődik a jogi személyek általános szabályai és a két részletesen tárgyalt alapítványi és egyesületi részek közé. Miért maradt ki a magánlakás és a jogi személy céljára szolgáló helyiség tisztelőben tartása, mint nevesített személyhez fűződő jog, hiszen a magánszféra védelme nem azt jelenti? Az is problémás, hogy amíg a Javaslat a magánéletbe való *jogellenes* beavatkozással szemben véd,¹⁷ addig az Európai Emberi Jogi Egyezmény a magánszférába való *indokolatlan* beavatkozást tiltja, mely utóbbi szélesebb kört foglal magába, ennek alkalmazása helyesebbnek tűnik. Ugyancsak nem látszik eléggé tisztának a Javaslat szövegezése abban a tekintetben, hogy a személyiségi jogok megsértése esetén ki tekinthető sértettnek például a gyűlöletbeszéd kapcsán,¹⁸ vagy a kegyeleti jogok megsértése esetén.¹⁹

A dologi jog igen helyesen szélesebb körű lett a telekkönyvi szabályok törvénykönyvi szintre emelésével, másrészt részletesebb szabályokat ad a zálogjogról is. Sok észrevétel érkezett ugyan arról, hogy helyesebb volna egy helyen összefoglalni a zálogjog szabályait, minthogy azonban kétcárú intézményről van szó, nem baj az, hogy a Javaslat szétválasztva, a dologi²⁰ és a kötelmi részben²¹ is tárgyalja.

A kötelmi résznek a szerkezet is megváltozott, emellett pedig a szemlélete is, hiszen valószínűleg tudatosan erősen gazdasági szemléletű, kivéve a fogyasztóvédelem szabályait. Ez néhol már túl is megy azon határon, hogy a monista elvnek megfelelően a gazdálkodó szervezetekre figyelemmel kellene szabályoznunk, túlságosan elrugaszkodva az embertől. Ezt jól illusztrálja a kötelek általános szabályain belül a teljesítés helyére vonatkozó szabály,²² amely a teljesítés helyeként elsődlegesen a kötelezett *telephelyét, fióktelepét* határozza meg, ennek hiányában *székhelyét*, s csak ez után, kivételként említi a *lakóhelyét, tartózkodási helyét*. Pozitívum azonban, hogy rendkívüli módon odafigyel a fogyasztóvédelmi szabályok uniós kötelezettségeinknek megfelelő beépítésére.

Lényeges változás a szerződésszegés és a szerződésen kívüli felelősség elveinek különbözősége. A Javaslat értelmében a kimentés megváltozott, szigorúbb lesz a szerződésszegésért való felelősség a jogkövetkezmények tekintetében, igaz, hogy ez előreláthatósági klauzulával korlátozható a károk bizonyos vonatkozásaiban. Az általános szerződési feltételen alapuló és a versenyeztetésen alapuló szerződéskötés szabályainak beemelésével nagyobb fokú stabilitás remélhető ezeken a területeken is.

¹⁶ 2:88. §

¹⁷ 2:118. §

¹⁸ Második könyv. A személyek. 135.

¹⁹ 2:122. §

²⁰ 4:99–129. §§

²¹ 5:382–391. §§

²² 5:19. §

A kötelmi jog különös részébe újabb, eddig nem szabályozott szerződések kerülnek beemelésre a Javaslatba, ugyanakkor egyes vélemények szerint még így is jó néhány hiányzik. A deliktualis felelősségi rész pozitívuma, hogy egységesen kívánja szabályozni a szerződésen kívüli felelősség kérdését, és részletesen kitér eddig külön jogszabályokban megfogalmazott felelősségi alakzatokra.

A családjogba egyértelműen indokolt beemelni az élettársi kapcsolatok szabályozását, hiszen a jogalkotó nem csukhatja be a szemét az élet tényei előtt. Ebben a tekintetben azonban a családjogi rész – jelen állapotában – nincs összhangban az öröklési jog élettársakra vonatkozó szabályaival. A családjog szabálya ugyanis megengedően áll az élettársi kapcsolatok regisztrált és nem regisztrált változatához, s nem tesz különbséget köztük jogkövetkezményeiket tekintve. Ezzel szemben azonban az örökjog a nyilvántartott kapcsolatokhoz többlet jogokat fűz, s az egész biztos nem helyes, ha a törvényen belül ilyen ellentmondás fennmarad. A különélő szülő jogainak erősítése nemzetközi tendencia, amelyhez a Javaslat is csatlakozik, célként tűzve ki ezen a területen is egyfajta stabilitás kialakítását, szétválasztva a törvényi és az alacsonyabb jogalkotási szintre tartozó területeket, megakadályozandó azt a fennálló és nemkívánatos gyakorlatot, amely két-három évente átalakítja valamelyik terület szabályait. Üdvözlendő a kiskorú gyermek tartásra való rászorultsági vélelmének kiterjesztése a gyermek 20. életévéig, amennyiben középfokú iskolai tanulmányokat folytat.²³

Az öröklési jogban a legnagyobb változás az örökölhető vagyonban következett be az elmúlt időszakban, ami azonban nem öröklési jogi, hanem tulajdonjogi változás következménye. A Javaslat öröklési jogi részében jobbra az idő során szükségesé vált korrekciókat hajt végre, leszámítva az élettársakra vonatkozó szabályokat. A korrekciók első köre az ági vagyon tekintetében a hatályos Ptk. megalkotásakor rossz kompromisszumok kiküszöbölése miatt szükséges változások. A második a haszonélvezet megváltásával kapcsolatos szabályok, amelyek 1977-es átgondolatlan megváltoztatása kerül most kiigazításra, a harmadik pedig a gyakorlatban kiderülten rosszul megfogalmazott és kitágított szabályok törvényi szintű rögzítése.

Weiss Emília általánosságban kiemelte, hogy az eddigi munka sok ember sok munkája eredményeként született tervezet, amely a többségi akaratot tükrözi. Reméli, az új Ptk. megszületésével jobban meggondolja a jogalkotó, hogy mikor, milyen gyakran változtatja annak szabályait. A jogbiztonság elvének megfelelően jó lenne korlátozni, mit, mikor, hol lehet megváltoztatni A jog eszközei ehhez nem elegendők.

Kecskés László a bevezető rendelkezéseket elemezve a három helyett négy alapelvet és három általános jelentőségű rendelkezést talált a Javaslatban. Véleménye szerint a magyar jogban egyfajta kultusza van az alapelveknek. A jól megválasztott alapelvek tartják fiatalon a kódexeket, a jó alapelvekkel lehet a bírói kultúrát, a bírói élményt, a bírói gondolkodást belevinni a jogalkalmazásba. Van ugyan egyfajta bizonytalanság is az alapelvekkel kapcsolatban, hogy mikor nyúlunk hozzá, mikor alkalmazzuk – ez igen nagy baj, hogy a magyar jogban nincsen semmilyen szabály arra, hogy egy speciális szabályt mikor lehet alapelvvé felváltani. (Igaz, az sincs sehol jogszabályba foglalva, hogy lex spe-

²³ 3:215. §

cialis derogat legi generali.) Valahol le kéne írni ezeket, lehetne akár egy jogalkalmazási törvény keretében is. A magyar jogirodalomban vannak ellenzői az alapelvek széles adagolásának (Lábady Tamás, Harmathy Attila), Eörsi Gyula – Világhy Miklós 1962-ben²⁴ elsőként sorolta fel az általuk fontosnak vélt hat alapelvet, de volt az akár tizenkettő is, aztán Eörsi²⁵ hét alapelvet sorba véve megvédett három klasszikus elvet is.

Általában megszorítónak mondható a Javaslat az alapelvekkel szemben. Furcsa az elvárható magatartás elválasztása a felróható magatartástól, a joggal való visszaélésnél ugyanez a kettéválasztás – alapelv és egyéb általános rendelkezésre bontás – a Javaslatban, ami a gyakorlatban akár hasznos is lehet. Az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve²⁶ azonban nagyon hiányzik a Javaslatból úgy, hogy az indoklás számos helyen hivatkozik rá. Egyrészt deklaratív jelentőségű, másrészt dogmatikai, hiszen hivatkoznak, utalnak rá, harmadrészt az Európai Unió és a magyar jogrendszer összekapcsolása szempontjából is jelentős. Az Európai Bíróság gyakorlatából kitűnik, hogy alanyi jogot pusztán a közösségi jog alapján is lehet érvényesíteni,²⁷ kiszélesedett az alanyi jog alapját képező tárgyi jogi bázis. A tárgyi jog ma már nem pusztán a magyar jogot jelenti, hanem az uniós jogot is, s kiterjed az uniós jog formálisan át nem vett részeire is. Az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve lehetne tehát az a kapocs, ami összeköti a magyar és az uniós jogot.

A személyek jogáról szóló rész lobbitevékenység eredményeként sikerült ilyen rövidre, a későbbiekben egészen biztos bővülni fog, remélhetően minél előbb. Pozitív a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok részletes kidolgozása, az egyesületek és alapítványok részletes szabályainak beemelése a Javaslatba. Nagyon hiányzik egyfajta paletta a jogi személyek körét illetően, itt tulajdonképpen lyukas a tervezet. Külön kiemelendő az, hogy a Javaslat az államról alig szól. „Az állam jogi személy.”²⁸ A témának könyvtárnyi irodalma van, színvonalasabb volt az 1960-as Ptk. indokolása, mint az a fél oldal, amit nagyon megalapozatlanul tartalmaz az Indoklás. Hiányzik az állam jelensége, a költségvetési szervekre való utalás, ennek a résznek még az állam kárfelelősségének szabályozására is át kéne sütnie. Sokkal lényegesebb összefüggés lenne az állam civiljogi felelősségének és az állam jogalanyiségének dogmatikai kapcsolatát törvényi szinten tételezni az új Ptk-ban, mint az állam felelősségét a jogi személy alkalmazottaiért való felelőssége egyik aleseteként megfogalmazni, ahogyan azt a jelenlegi törvény teszi.

Hatalmas cezúra lesz a polgári jogban, a jogászai szakmában az új Ptk. hatálybalépése, egy kultúrlépcső. Québecben semmit sem ért a korábbi szakvizsga, amikor hatályba lépett az új Polgári Törvénykönyv, hat hónapos tanfolyam után újra kellett vizsgáznia minden szakvizsgázott jogásznak is.

Jobbágyi Gábor előadásában elsőként a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvről beszélt, ami feladatát sikerrel betöltve átmentett egy szellemet, egyfajta gondolkodás-

²⁴ EÖRSI GYULA – VILÁGHY MIKLÓS: *Magyar Polgári Jog I.*, Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1962.

²⁵ EÖRSI GYULA: *A szocialista polgári jog alapproblémái*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1965.

²⁶ Ptk. 2. § (2)

²⁷ Irányelvek közvetlen alkalmazhatóságának kérdése.

²⁸ 2:38. §

módot, most azonban lehetőség van visszatérni a gyökerekhez, hagyományokhoz, a polgári és európai értékekhez és kódexek vonulatához. Ennek kapcsán a családjog visszatérhet a polgári jog rendszerébe, a polgári törvénykönyvbe, ahová mindig is tartozott, és ahová ezer szállal kötődik. Ezzel a visszatéréssel várhatóan jelentősége is nőni fog az elméletben és a gyakorlatban is – annál is inkább, hiszen a polgári jogi bírói gyakorlatból körülbelül negyven százalékot tesznek ki a családi jogi perek.

A Javaslat a jelenlegi Csjt. rendszerét követi, ezen felül liberalizál, azonban régi magyar magánjogban és Európában ma is létező, bevált jogintézményeket nem szabályoz. Nem határoz meg fontos fogalmakat, mint a család, házasság, életközösség, amely fogalmakat a jogtudomány már kidolgozott. Nem szól ezek funkcióiról vagy céljáról. A Javaslat rendszerének hibája, hogy összemossa az ép és működő, illetve a bomló vagy felbomlott házasságot, családot.

Központi probléma, hogy a Javaslat családjogi részében uralkodnak a vagyoni jogi szabályok, pedig ez eltérő viszonyrendszer a polgári jog más területeitől, éppen hogy a személyi kapcsolatokra épül, azok dominálnak, ugyanakkor pont ennek szabályai hiányoznak a Javaslatból. Kimarad például a házastársak személyi viszonyához tartozó hűség, aminek megsértéséhez jogkövetkezmények fűződhetnek, és ezen a követelményen alapul a férj apaságához fűződő vélelem, a törvényes öröklés rendje is.

A házasságnak lényegi eleme az életközösség, aminek tartalmát, elemeit a bírói gyakorlatból ismerjük. Előírható lenne a házasságban „emberhez méltó/házastársakhoz méltó” életközösség létrehozása, hiszen ez a házasság lényege. Ugyancsak nem szól a Javaslat és a Csjt. sem a házastársak közötti nemi kapcsolatáról, kvázi egy szűzi házasság képét vázolja fel, ami nem életszerű, hiszen a nemi kapcsolat, közösség az életközösség eleme. Még a kánonjog is szól a nemi kapcsolatáról, amelynek létre kell jönnie a házastársak között ahhoz, hogy a házasság felbonthatatlanná váljon.²⁹ Tartalmát nem részletezve, de választ kellene adni a polgári jogban is arra a kérdésre, hogy kötelezettség-e házasságban a nemi kapcsolat. Hiszen a művi megtermékenyítéssel kapcsolatos problémákkal foglalkozik a Csjt. és a Javaslat is,³⁰ s ha az egészségügyről szóló törvény szól az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásokról,³¹ legalább említeni kellene az emberi reprodukcióra irányuló „normál eljárást” is.

Az élettársi kapcsolattal kapcsolatos problémák feloldására a Javaslat nagy vonalakban lemásolja a házastársakra vonatkozó szabályok szerkezetét. Tartás, közös vagyon megosztása, lakáshasználat rendezése, gyermekelhelyezés valóban élő problémák az élettársi kapcsolatok megszűnése esetén. A gyakorlatból tudható, hogy egy húsz éves élettársi kapcsolat megszűnése esetén ezek sokkal nehezebben rendezhető kérdések, mint adott esetben egy házasság esetén. Ugyanakkor kétségtelen, bár nehezen elfogadható előny, hogy a köteléket, magát az élettársi kapcsolatot könnyebb felbontani. Mára azonban házassági bontóperekben is roppant egyszerűvé vált a kötelék felbontása, ott is a járulékos kérdések rendezése a nehéz, s még ennél is nehezebb az élettársi kapcsolatok vagyoni viszonyait rendezni. Ha viszont ez igaz, miért

²⁹ Egyházi törvénykönyv 1061. kánon 1–2.§

³⁰ Például 3:104. §, 3:106. §, 3:112. §.

³¹ 1997. évi CLIV. törvény IX. fejezetének címe.

nem a házasságot favorizáljuk az élettársi viszonytal szemben? Természetesen szükséges az élettársi jogviszonyt is végre a polgári jogi társaságtól függetlenül szabályozni, azonban ilyen részletességgel a családjogba emelni túlzás. A házasság és a család intézményének védelme a jogalkotó alkotmányos kötelezettsége, ennek megfelelően eltúlzott közel azonos szintű védelmet biztosítani egy, a házassággal rivalizáló, attól azonban gyengébb, de újabb problémákat gerjesztő jogintézmény számára. Már csak azért is, mert külföldi példákból tudható, hogy az egynemű élettársak idővel örökbe kívánnak fogadni, reprodukciós eljárásban kívánnak résztvenni, a liberalizmus tehát előreláthatóan további problémákat generálhat a jövőben.

A házasság megkötésének szabályai köréből hiányzik a jegyesség intézménye, ami a klasszikus előkészületi idő biztosításán túl a vagyoni joghatásokat is rendezi arra az esetre, ha nem jön létre a házasság, s ami megtalálható az európai jogrendszeren túl a régi magyar jogban is.³² A Javaslat, a Csjt. szóhasználatát átvéve, házassulókról szól,³³ a hatályos Ptk. azonban a jegyest tekinti hozzátartozónak,³⁴ az eljárásjogok például a jegyesség tényéhez jelenleg is fűznek joghatásokat³⁵ annak ellenére, hogy a családjog sehol nem határozza meg, kik is azok a jegyesek. A házasságkötés előtti várakozási idő megszüntetésével a megfontolás lehetősége teljesen eltűnik, s továbbra is hiányzik a régen, és az egyházi jogban jelenleg is működő tanácsadás intézménye, ami a külföldi jogokban is elég jól bevált intézmény.

A 'szülői felügyelet' elnevezés nem túl szerencsés, érdemes volna megváltoztatni, ahogy az a Javaslat indoklásába is bekerült,³⁶ hiszen itt alapvetően egy szereteten alapuló kapcsolatról van szó, nem pedig egy szigorú és személytelen felügyeletről. A szigorra a gyermek jogai és kötelezettségei között azonban keresve se találunk, a Csjt.-vel és a gyermekvédelmi törvénnyel szemben az ott megtalálható gyermeki kötelezettségek³⁷ is eltűntek. Lehetetlenség, hogy a szülőnek egyetlen szankcionálási lehetősége gyermekük feljelentése legyen, amennyiben az 14 évesen államellenes megmozduláson, fasiszta szervezetben vesz részt, vagy drogot talál a holmija között.

A gyámság és gondnokság szabályai még mindig nem kielégítőek a Javaslatban. A gondnokság szabályai igen helyesen a személyi jogi részben találhatóak, azonban még mindig nagyon szűkszavúak, s lévén hogy egy igen fontos, alanyi jogot érintő kérdéskörrel van szó, elengedhetetlen a megfelelő, törvényi szintű szabályozás.

Az összességében jó, kidolgozott és alapos Javaslat tartalmaz néhány felesleges, eljárásjogba tartozó rendelkezést (például a sajtóhelyreigazítás), nem foglalkozik azonban olyan jelentős kérdésekkel, mint az orvos – beteg szerződése, az orvos felelősségének kérdése. Koncepcionálisan megfontolandó emellett a liberalizálás, amely félő anélkül következik be, hogy annak következményeit felmérte volna a jogalkotó.

³² A házassági jogról szóló 1894:XXXI törvénycikk 1–5. §§, Magánjogi törvényjavaslat 110. §

³³ Például 3:8–9. §§

³⁴ Ptk. 685. § b)

³⁵ Például a polgári perrendtartásról szóló törvény 13. §, 170. §, a büntetőeljárás törvény 21. §, 31. §, 38. §, 82. §

³⁶ Harmadik könyv. Családjog. 202. o.

³⁷ A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 75. § (2), 85. §, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 10. §.

Lenkovics Barnabás a Javaslat egészét értékelve az új Polgári Törvénykönyv alapeltelenítését, s egyben értéktelenítését emelte ki, hiszen Eörsi után elmondható, hogy egy ország civilizáltságának fokmérője polgári törvénykönyvének megléte s annak színvonala. Egy törvénykönyv értéktartalmát valójában azok az alapértékek adják, amelyek kétezer, kétezer-ötszáz éves fejlődés hozadékai, s részei egy nemzet kulturális örökségének és az európai civilizációnak. A Bíró – Lenkovics szerzőpáros már 1997-ben, illetve 2002-ben törekedett elébe menni az alapelvek rehabilitációjának, Werbőczytól az igazságosság, ésszerűség, jogbiztonság elveinek, mint iránymutató eszméknek az átvételével, s a rendeltetésszerű joggyakorlás, joggal való visszaélés tilalma elveinek tartalmi átformálásával. A bővülés helyett azonban sajnos redukciót tapasztalhatunk.

Azt mondhatjuk, hogy Polgári Törvénykönyv a magánjog alkotmánya, mert az Alkotmány közjog, s annak nincs specifikus saját magánjoga, azaz a magánjog alapvető elvei alkotmányos alapértékek is egyben – így például a szerződési szabadság, és a tulajdon. Ha a Ptk. kvázi önként lefejezi magát, akkor ezt az értékrend meghatározó szerepét önként átengedi az alkotmányos értékek terejébe, ami a magánjog elközzogiasításának veszélyét hordozza magában. Olyan alapvető értékek megfogalmazására volna szükség, mint például annak kimondása, hogy „Erkölcstelen magatartásra jogot alapítani nem lehet.” Óriási lehetőség, amit a Ptk. Javaslat ezzel kihagy, s amely magatartást súlyos kritikával illethetünk ezért.

A magánjog jogpolitikáját előre körvonalazni kellett volna (milyen társadalmat akarnak a törvénnyel formálni), hiszen egy ilyen alapvető szabálynak társadalmi rendeltetése van. Nagy kérdés, amelynek feltétele elmaradt, hogy milyen társadalom és emberképe van az új Polgári Törvénykönyvnek. Ezt a kérdést csak Lábady Tamás vetette fel,³⁸ s válaszolta meg, s nem tudott jobbat mondani annál, hogy ez az autonóm vagyonos polgár, a szabad magántulajdonos, szabadon társuló, egyénileg és társas módon szabadon vállalkozó, kockáztatni is képes és hajlandó ember. A magánjog Szladits által megfogalmazott rendeltetése a családi élet és a gazdálkodás szabályainak kereteit meghatározni. A családi élet, mint az ember életének alapvető tere, társadalmi és természetes rendeltetése, amit ott teljesít ki utódain keresztül, s ennek a létének a materiális feltételeit megteremteni a gazdálkodás segítségével. A magántulajdoni rend pedig az, ami biztosítja az egyesek számára az uralmat a termelés tényezői felett. A gondolat hiánya, hogy nem határozza meg, hogy mekkora kör tartozik az „egyesekbe”, illetve hogy ez embereket, vagy absztrahálódott, elszemélytelenedett multinacionális vagyontömegeket is jelent-e. A tulajdon szociális köztétseinek megjelenése a magántulajdonon, magángazdaságon alapuló társadalom és ezzel összefüggésben az öngondoskodás képességét éppen úgy jelenti, mint ugyanezen tulajdon az igazságosság és szolidaritás nevében a köz kötelezettségeivel való kiegészítését közegészségügy, népoktatás, hatalmas infrastrukturális rendszerek – vasút, posta – fenntartásával. Ez a rendszer teljesen szétesőfélben van. A szocialista rendszer megpróbálta felszámolni a magántulajdonon alapuló rendet, s az állami bérrendszer keretében kapott bér személyes fogyasztásra fordításával azt személyi tulajdonra redukálta, ahol minimális felhalmozási képesség miatt elenyésző mértékűt öltött a magánforgalom, az öröklés. Ez volt a szocialista polgári jog korszaka. Ma ugyanez némiképp megváltozva:

³⁸ LÁBADY TAMÁS: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2.

9 milliónyi multinacionális bérrabszolga ugyancsak elfogyasztja a fizetését, viszont képes 20–30 évnyi adósságot hátrahagyni, s lesz tíz százaléknyi olyan, aki milliókat, milliárdokat képes mozgatni és hátrahagyni. Sajó professzor Heinrich Heine után a polgári jogot az önzés Bibliájaként aposztrofálja, s ezt a jelenséget nevezi a polgári jog Máté-effektusának. Akinek van, annak adatik, és még inkább bővelkedik, de akinek nincs, az is elvétezik tőle, amije van.³⁹ Globálisan ugyanaz a probléma a tulajdon megosztásában, mint ami nálunk. Mit tud tenni ezzel a helyzettel a magánjog? A Polgári Törvénykönyv koncepciója – a magánjog politikája – nem vázolt fel társadalomképet, emberképet, csak tudomásul vette a fennálló konzumidiotizmust, korlátlan hedonizmust, felelőtlen eladósodást, hitelből fogyasztást, s ezt próbálja meg leképezni, megmenteni önmagától a fogyasztót a gyengébb fél védelmére hivatkozva. Odáig megy ebben, hogy a kötelmi jog elvei közül is hiányzik a ‘pacta sunt servanda’,⁴⁰ míg az ott van rögtön az elején, hogy a fogyasztót tájékoztatni kell.⁴¹ A kötelmi jog elején és a szerződések közös szabályainak elején megtalálható a diszpozitivitás elve,⁴² míg a dologi jog elejéről hiányzik a kógencia elve, ami itt úgy hangozhatna a diszpozitivitás pandanjaként, hogy: „Ezen szabályoktól a felek nem térhetnek el, csak akkor, a törvény kifejezetten megengedi.”

Dologi jog a negyedik könyv címe, azonban alatta egyetlen dologi jogi szabály sincs, rögtön a birtokkal kezd. Legalább a dologi jog elveit be kellene emelni a Javaslatba: a zártkörűséget, tartalmi kötöttséget, abszolút hatály, egyediség és nyilvánosság elveit. A dologi albizottság tagjaként Sárközy professzort, a dologi bizottság vezetőjét sikerült is meggyőzni, a dologi bizottság javaslatában több elv szerepelt is, utóbb azonban a Javaslat nyilvánosságra került változatából már érthetetlen módon hiányoznak. Ugyanakkor következetlen, hiszen a telekkönyv elveihez bekerültek ugyanezek.

Az occupatio⁴³ egy tulajdon szerződmód; nem ezt a címet kéne adni ennek a paragrafusnak, hanem például a birtok megszerzés. Dogmatikailag tiszta kifejezések keveredése található máshol is,⁴⁴ hiszen különbség van birtok átruházás, átengedés és átadás között. Az átadás, a traditio, egy birtokbaadás, a magánjogi hatalom közvetlen átengedése időlegesen és részlegesen. Az átruházás az egy szerződmód, és a tulajdon teljes és végleges átruházása. A rendelkezési jog tartalmának szabályánál⁴⁵ viszont helyesen használja a kifejezéseket a Javaslat, amivel önmagával is ellentmondásba keveredik. Az átruházásnál, mint szerződmódnál pedig egy mondaton belül használja a birtokra és a tulajdonra is az átruházás szót a Javaslat.⁴⁶

A jogalap nélküli birtoklásnál⁴⁷ stílárius hiba található, helyesen: „Akinek a dolog jogalap nélkül van a birtokában.” Ugyanebben a szakaszban szerepel a bűncselekménnyel,

³⁹ Máté 13, 12.

⁴⁰ 5:91. § tartalmazza, bár a kötelek közös szabályai között korábban leszögezi ezt 5:17. § általános értelemben.

⁴¹ 5:32. §

⁴² 5:1. § (2), 5:31. § (1)

⁴³ 4:2. §

⁴⁴ 4:3. §

⁴⁵ 4:37. §

⁴⁶ 4:45. §

⁴⁷ 4:9. §

egyéb erőszakos vagy alattomos úton szerző feltétlen és azonnali kötelezése a dolog kiadására, birtoklására mindenféle igény megtagadásával. Ugyanezt a felsorolást ismerjük az elbirtoklásnál a tulajdonszerzés gátjaként,⁴⁸ nem tartalmazza azonban a nem tulajdonostól való szerzésnél.⁴⁹ A nem tulajdonostól való szerzés szabályai közül nemcsak ez maradt ki, hanem a rábízás és a kereskedelmi forgalom kritériuma is, ami zavart fog okozni, ha ezt a szabályt jóhiszemű szerzéssé degradáljuk. A jóhiszeműség védelme a nem tulajdonostól való tulajdonszerzésnél szemben az eredeti tulajdonos tulajdonjogával Helmuth Coing szavai szerint nem más, mint a kalmárszellem győzelme a dologi jog felett. Erre egész bünszervezet épülhet, hiszen ha nem zárjuk ki a bűncselekménnyel, egyébként erőszakos vagy alattomos úton szerzés esetén az egész láncolatra a tulajdonszerzést, akkor a lopott, alattomban szerzett dolgot a legegyszerűbb módon rögtön továbbadják, s a következő szerző már jóhiszeműen szerezhethet. Épp eléggé kijátszható ez a szabály jelenleg is, gondoljunk csak a „viszszavásárolhatja ellopott autóját” típusú ügyletekre. Markánsabban és határozottabban kellene kiállni a magántulajdon védelme mellett.

A köztulajdon tárgyi körével kapcsolatban megjegyzem, hogy a kizárólagos állami, önkormányzati és köztisztviselői tulajdon kategóriái alapján⁵⁰ nem azonosítható, hogy az egyházi vagyon magántulajdon-e. Nem szerepel külön a forgalomképtelenség kategóriája sem.

Az ingatlanon fennálló tulajdonjog terjedelmi meghatározása a légtér vonatkozásában addig áll fenn, amíg az olyan magasságban történik, ami nem zavarja a rendeltetésszerű használatot.⁵¹ Ebben az esetben felléphet-e a repülőzajjal szemben a tulajdonos?

A szomszédjogi rendelkezésektől eltérés⁵² a diszpozitivitásra példa, de nem tartalmazza a szabály „Az e törvényben, jogszabályban vagy a felek megállapodásában nem szabályozott kérdésekben a helyi szokás vagy a közfelfogás az irányadó.” kitétel, mint-hogy a szokás jogforrási jellegére hivatkozás nem jelenik meg a Ptk-ban általában.

A közérdekű használat⁵³ a használat különös eseteként került besorolásra, azonban ez többet jelent, közérdekű korlátozást és terhelést is – például védett ingatlan felújítási kötelezettsége, s csak ingatlanról szól, holott levéltári anyagra, műkincsre is lehetséges tulajdonjog közterhelése.

*Az elidegenítési és terhelési tilalom jogszabály vagy bírósági határozat alapján*⁵⁴ szövegéből hiányzik az abszolút hatályra utalás. A telekkönyvi igénynél⁵⁵ említi a Javaslat a telekkönyvbe feltüntetés jogát, nem szerepel a módosítás, kiigazítás és a törleszt, ugyanakkor a telekkönyvi részben szerepel⁵⁶. Logikus lenne az igény esetén egy felsorolás, aminek tartalmát a törvény a telekkönyvi részben fejti ki.

⁴⁸ 4:59. §

⁴⁹ 4:47. §

⁵⁰ 4:15. §

⁵¹ 4:19. §

⁵² 4:32. §

⁵³ 4:34. §

⁵⁴ 4:40. §

⁵⁵ 4:44. §

⁵⁶ 4:168–172. §

A gazdátlan javak tulajdonszerzésének szabályai mellől hiányzik az uratlan dolog – a senki által birtokba sem vehető dolgok – kategóriája, ami nemzetközi kötelezettségként megjelenik például a Biológiai Sokféleség Egyezményben, s amelyek köre egyre szélesedik. A dolgokról szólva⁵⁷ az Indokás kiegészítésre szorul az élő dolgok kategóriájában a növényekkel, többek között a természet védelméről szóló törvény alapján.⁵⁸

A találói díj iránti igény⁵⁹ „mértányos összegben” került meghatározásra. Nyugodtan lehetne bátrabb a Javaslat, az Optk. megszületés óta 4 %-ot tartalmaz, ugyanez szerepelt az Mtj-ben, s a bíróra bízta, hogy ettől lefelé vagy felfelé eltérjen. Hasznos, hogy a közös tulajdon megszüntetésének szabályai közé bekerült az alkalmatlan idő kifogása.⁶⁰ Kimaradt azonban a haszonélvezet szabályai közül a dologi bizottság azon álláspontja, hogy haszonélvezető csak természetes személy lehet. Mivel legfeljebb a haszonélvezető haláláig állhat fenn, ebből eddig is erre következtethettünk. Nem került be az örökhaszonbérlet, pedig az állami és köztulajdon tulajdon tartós használatára, hasznosítására alkalmas lenne.

A telekkönyvi elbirtoklás⁶¹ határideje borzasztóan rövid, különösen összehasonlítva a hatvan napos, illetve nem kézbesítés esetére a három éves jogvesztő határidővel. A tulajdonjog elvesztésére úgy, hogy tizenöt éves az ingatlanra az elbirtoklás, s ha nincs elbirtokló sohasem évül el a tulajdonjog, ez túlzottan szigorú és aránytévészó az ingatlan jelentőségéhez mérten.

Bíró György az új és a régi Polgári Törvénykönyv általános dicséretével kezdve elmondta, hogy vannak ugyan finomításra, kiegészítésre szoruló részek jócskán a Javaslatban, de összességében jól sikerült szövegtervezet született. Az alapelvekkel alátámasztott jogszabályalkotás mellett állást foglalva előremutatónak tartja az elvek könyvenként való elhelyezését, azonban azok nem kellően következetesek, és különböző súlyúak.

A kötelmi jog általános részének újítása, hogy a kötelmi jog absztrakciós igényéből fakadóan beépítésre kerültek közös szabályok a kötelmek közös szabályai címmel. Ezáltal didaktikusabbá, áttekinthetőbbé vált a Ptk., azonban még mindig kevesebb fogalom-meghatározással, mint amennyire szükség lenne. Helyes a kötelemkeletkezdető tényállások felsorolása, az elévülés, határidők számításának közös szabályok közé sorolása, ahogy a tartozáselismerése és egyezsége is, bár az érthetetlen, hogy utóbbiak miért kerültek közös fejezetbe. A kötelelem teljesítésének általános szabályai, a pénztartozás teljesítése, a beszámítás szintén közös cím alá kerül, viszont a szerződés teljesítése részben ugyanezt feleslegesen megismétli. Nem került be ide ugyanakkor a nyilatkozatok értelmezése, a képviselőlet.

A kötelmi jog szabályai között nagy változások nem történtek, lévén hogy ezen a területen a jelenlegi Ptk. megfelelően szabályoz. Hiányzó részletek azért vannak. Nem ejt szót például a Javaslat a nemlétező szerződésekről. Gyakorlati jelentősége

⁵⁷ 4:14. §

⁵⁸ Negyedik könyv. Dologi jog. 53.

⁵⁹ 4:75. §

⁶⁰ 4:96. § (2)

⁶¹ 4:173. §

ennek a rész konszenzushiány esetén lehetne, minthogy ezeket általában részleges érvénytelenségként ítélik meg a bíróságok.

A mellékkötelezettségek jellemzőit, fogalmát nem fejti ki a Javaslat, pedig rendelkezik róluk.⁶² Az elévülés nyugvásánál egyszerűsít az időszámítás szabályait, ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság nemrégiben pont a mellékkötelezettségek elévülésének, mögöttes voltának témájában hozott jogegységi határozatot, ami viszont bekerülhetne az új Ptk-ba.

Fogyasztói szerződések kiemelése helyes, bár az uniós jogalkotás talán eltúlzott ezen a területen. Néhol keveri a Javaslat a címet és a tartalmat. A szerződés megkötése és értelmezése cím alá sorolt szerződéskötési kötelezettség fejezetben nem valódi kötelezettségek, hanem különös szerződéskötési módozatok szerepelnek. Az érvénytelenségen belül beszél hatálytalanságról és ‘naturalis obligatio’-król.

A jótállás szabályai a hibás teljesítés körébe kerültek. Rejtély, miért kerültek egy cím alá a szerződés megerősítése és módosítása. A határidőszámítás kapcsán igen helyesen kimondja a Javaslat, hogy a minden határidő elévülési jellegű, kivéve, ha a törvény másképp rendelkezik, vagy ha jogszabályból egyébként egyértelműen következik,⁶³ mely utóbbi lazítás felesleges. Például az adásvétel körében az a most, és a Javaslatban is rossz sorrendben található szabály szerepel, hogy az opció a visszavásárlási jogból levezethetően maximum öt év. Fenti szabálynak megfelelően ezentúl opció elévülési jellegű határidőként hosszabb időre is kiköthető.⁶⁴ Az engedményezés és tartozásátvállalás szintén a kötelelem közös szabályai közé kíváncsozik.

Ezen a területen nagy változásoknak születnie nem kell, a következetlen jogszabályszerkesztési hibák, korrekciók kiküszöbölése után ez a könyv teljesen a helyére kerül.

Lábady Tamás előjáróban – minthogy a Javaslatban általa írt felelősségi részről beszél – leszögezte, hogy a fejezettel szemben kifogásai nincsenek. A Javaslat alapelveiről szólva azonban szintén a bővítés mellett foglalt állást. Az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve hiányzik, ezen elvnek azonban korlátja is van, azok rendeltetésüknek megfelelően gyakorlandók. Ennek szükségtelenségét a szerkesztőbizottság álláspontja szerint a joggal való visszaélés szabálya alapozza meg, ez azonban dogmatikai tévedés. A joggal való visszaélés egy szankciós szabály, ezzel szemben az alanyi jogok rendeltetészerű gyakorlása egy alapelvi, cselekvési kötelezettség, a kettő egészen más dimenzió.

A személyjogi könyvben érthetetlen a gyűlöletbeszéd kapcsán a Javaslat indoklása, ami azt mondja, hogy a hatályos jog és gyakorlat alapján megoldható a kérdés rendezése, ami egyszerűen nem igaz. Elképzelhető lenne egy, az ügyész által indítható ‘popularis actio’ keretében a sértettek szervezeteinek, alapítványainak javára történő marasztalás bevezetése, valójában azonban ez is a polgári jog egyfajta megerőszokolásának tekinthető. A sérelemdíj bevezetésével végre dogmatikailag is helyére kerül a személyhez fűződő jog megsértése. Kikerül a deliktuális felelősség rendszeréből, ahol ez nem kezelhető, hiszen fogalmilag nincs kár, viszont sérelem van. Az indoklás és a törvényszöveg között azonban diszcrepancia van. Az indoklás szerint szubjektív szankció lenne,⁶⁵

⁶² 5:6. §

⁶³ 5:4. §

⁶⁴ 5:190. §

⁶⁵ Második Könyv. A személyek. 164.

valójában azonban immateriális sérelemért járó pénz nem szubjektív szankció, hiszen akkor ezen ügyek leggyakoribb eseteiben, a közlekedési és üzemi balesetek esetén nem volna alkalmazható. Szubjektivitásnak az összecszerűség megítélése tekintetében lehet helye.

Lenkovics Barna és korábban Weiss Emília az új Polgári Törvénykönyv emberképét érintő kritikája helytálló, valójában szövegezési hiányokról van szó, az emberkép gondolata az egyenlő méltóságú emberről és egyénről beszél. Lenkovics Barna megállapításai szerint a nem tulajdonostól való tulajdonszerzésnél a kereskedelmi forgalom kihagyása valóban hiba, ez nem európai megoldás, ugyanez a helyzet a telekkönyvi elbirtoklással, hiszen keményen alkotmányellenes ilyen rövid határidőkkel kötelezni és a tulajdontól megfosztani.

A családi jog tekintetében nem lehet szemet hunyni az élettársi jogviszony szociológiai tényei fölött. A strassburgi Emberi Jogi Bíróság döntéseinek fényében ugyanolyan család az élettársi jogviszonyon alapuló család, azonban ez nem jelenti azt, hogy ugyanolyan védelemben kell részesíteni. Az alkotmányos védelemnek megfelelően azonban ki kellene mondani a házasság védelmének alapelvét, legalább ennyivel hangsúlyozni kéne a házasság kiemelt voltát. Az öröklési és a családjogi könyv közötti ellentmondás, hogy míg a családjog igyekszik szempontrendszerrel kialakítani a házastársak és az élettársak megkülönböztetésére, addig az örökjogi könyv ugyanolyan jogállásba helyezi őket. Ez túlzás.

A felelősségi rendszer koncepciójának megalkotása könnyű, a szövegezés azonban iszonyatosan nehéz feladat volt. Kompillál – beemel külön jogszabályokban található szabályokat. A veszélyes üzemi felelősség körében a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata a veszélyes üzemek találkozásának szabályai között a veszélyes üzem rendelkezését kiterjeszti nemcsak az üzemre, hanem az egész szituációra. Ez olyan jogalkotási döntés, amit törvénybe kell illeszteni.

Jogi személy tagja, alkalmazottja, tisztségviselője felelősségének szemlélete hiányos: a jogi személy nem cselekvőképes, helyette képviselője jár el, azonban nemcsak a képviselő tetteiért felel, mindannyiuk tettei betudódnak a jogi személynek. Magát a szigorú elválasztás elvét be kell építeni valahová a személyek joga részbe. Az áttörés elvének megfelelően azonban ha a tag, a tisztségviselő, az alkalmazott kifejezetten a jogi személy égisze alatt, azzal visszaélve, saját magának szerez előnyöket, akkor a szigorú elválasztás szabályát áttörve egyetemlegesen felel a tag, az alkalmazott a jogi személlyel egyetemben.

Egyre gyakoribb gyakorlati probléma a szerződéses kapcsolatokban a harmadik személynek a szerződés teljesítésével kapcsolatos felelőssége rendezése, amit a követelményeknek megfelelően meg is tesz a Javaslat.⁶⁶

A bírósági, ügyészségi, közigazgatási szerv károkozásaival okozott károk kapcsán nagyon megnőtt az igények száma. A legfelsőbb Bíróság gyakorlata alapján csak kivívóan súlyos jogalkalmazási, jogértelmezési hiba esetén áll meg az ügy, ami az általában elvárhatóságot összeszorítja, s ami Alkotmányos problémákat vet fel. Ebben az

⁶⁶ 5:606. §

esetkörben nagyon ritka a szándékos, vagy súlyos gondatlansággal okozott kár. A kár-
okozó magatartás a jogértelmezés, ami a jogalkalmazás rendes útja, hiszen a jogsza-
bályok majd mindig több értelmezési lehetőséget is hagynak. A Javaslat átvette a je-
lenlegi bírói gyakorlat szabályát, azonban mivel preferálja az államot, ha az Alkot-
mánybíróság elé kerül, nem biztos, hogy kiállja a próbát.

Fazekas Judit személyes véleményét kifejtve elsősorban is méltatta a munkában
résztevők teljesítményét, már csak a munka fizikai nagyságát tekintve is. A Koncep-
ció az egyes szerződésekre vonatkoztatva a gazdasági, üzleti forgalom az eddiginél
tökéletesebb kielégítését tűzte ki célul, amit sikerült is többé-kevésbé elérnie. Az
egyes szerződések a Javaslat egészének negyed részét teszik ki, tartalmi újdonság,
hogy új szerkezetben tárgyalja mindezt a törvény: tulajdonátruházó, vállalkozási tí-
pus, megbízási típus, használati kötelek, letéti típus, hitel- és számlaszerződések,
hitelbiztosítéki szerződések, biztosítás, tartási, társasági és egyéb szerződések, vége-
zetül az értékpapírjog legáltalánosabb szabályait foglalja össze.

Sajnos igazából nem sok újdonság található az egyes szerződésekről szóló rész-
ben, meg lehetett volna kísérelni nemzetközi trendeket jobban követő, a magyar gaz-
dasági, kereskedelmi életnek jobban megfelelő törvényt megalkotni. Újonnan került
be a licenciaszerződést, a hitelbiztosítéki szerződéseket, valamint ügynöki szerződést
tárgyaló szakasz, azonban ezeket nem újonnan szabályozza, hanem más jogszabá-
lyokból, a Ptk-ból veszi át. Úgy tűnik, ki fognak maradni az új típusú kereskedelmi
ügyletek – lízing, faktoring, franchise, bartellügyletek –, ami igazán kár, hisz az em-
líttetek közül több is eléri a kívánt volument és absztrakciós szintet.

Cél volt többek között az egyszerűsítés. Ennek kapcsán minimalizálja az alaksze-
rűségeket, a kevesebb írásbeliség főként – igen helyesen – a kereskedelmi típusú üg-
yleteket érinti, továbblép a diszpozitivitás irányába, csak a feltétlenül szükséges helye-
ken őrizve meg a kógenciát, és szisztematikusan végigviszi a fogyasztóvédelmi sza-
bályok átvezetését a tervezeten.

Negatívum, hogy nem sikerült az arányosságot megtartani, így az ügynöki rész
kifejezetten túlszabályozott, ahol külön szabályozza az ügynöki szerződést,⁶⁷ az
üzletszerzői⁶⁸ és a biztosítási alkuszi szerződést, valamint a lakossági takarékgügnö-
ki szerződést.⁶⁹ Ezzel szemben említést se tesz az orvosi megbízásról, az ügyvédi
megbízásról, nem a gazdasági életbeli jelentősége alapján választja ki a Ptk. egyes
szerződéstípusait.

Javítandó a szöveg nyelvi következetessége, például az idegen szavak elkerülésé-
vel (multimodális fuvarozás,⁷⁰ nehézkes fogalmazások mellőzésével (elveszési véle-
lem a fuvarozásnál⁷¹).

Az adásvétel szabályai közül igen helyesen kikerült a jogszavatosság a kötelmi ál-
talanos részbe, és előre kerültek az ajándék szabályai. Az adásvétel különös nemei

⁶⁷ 5:289–295. §§

⁶⁸ 5:296–310. §§

⁶⁹ 5:310. §

⁷⁰ 5:259. §

⁷¹ 5:255. §

közé bekerült a vételi jog mellé az eladási jog,⁷² ugyanakkor megfogalmazásra került néhány altípus is anélkül, hogy világos lenne mi a különbség az altípus és a különös eset között, más szerződéseknél miért nem így osztja fel.

A vállalkozási szerződéseket ésszerűsíti, racionálisabban csoportosítja az egyes altípusokat, kivitelezési szerződéssé összeolvasztva az építési, szerelési szerződést. Az utazási szerződést megtartja vállalkozási szerződésnek annak ellenére, hogy lehet megbízási, illetve bizományi elemekkel jócskán teletűzdelt változatuk.

A megbízási szerződések körében az ügynöki szerződéssel nagyon nem ért egyet, mivel a létező önálló kereskedelmi ügynök helyére hozza be az üzletszerzési szerződést, amennyiben folyamatos ügyletközvetítés zajlik, és az eseti ügynöki szerződést, ha egy, vagy csak néhány ügyletet közvetít. Emellett szabályozza még az alkuszt, s nem szabályoz más megbízási típusú ügyleteket.

A hitelbiztosítéki szerződések újdonságot jelentenek, s egyet lehet érteni a Konceptióval abban, hogy mivel kötődik a hitel és kölcsönszerződésekhez, s mivel szerződési jellegűek, a szerződést biztosító mellékkötelezettséget külön kell venni. A fogyasztói kölcsön önálló altípusként szabályozásával szintén egyetért. A biztosítási szerződések esetén jól látszik, ahogy a fogyasztóvédelmi szabályokat végigviszi a Javaslat, távértekesítésnél például speciális felmondási joga keletkezik életbiztosítás esetén.⁷³

Összességében alapvetően nagyon pozitív a kódex kicsengése, a hátralévő idő alatt a kritikák alapján sok javítható a Javaslat jelenleg még meglévő hiányosságaiból.

Bókai Judit Weiss Emiliát idézve állapítja meg az alapozó munkálatok kezdetén, 1999-ben, hogy „[...] az öröklési jog a magánjog legnagyobb állandóságot mutató része, ebben történt az eltelt közel 50 évben a legkevesebb változtatás, a korábbi hagyományokat követve jelentős eltérést mutat más európai országok öröklési jogának fejlődésvonalától.”⁷⁴ Szerkezetében néhány kisebb változást leszámítva az egyetlen feltűnő, didaktikusnak szánt változtatás a II. és III. cím cseréje, kifejezendő a végintézkedésen alapuló öröklés elsőbbségét a törvényes örökléshez képest, ami némileg öncélúnak tűnhet.

Vékás Lajos osztályozása szerint⁷⁵ az első körbe az integrációs indíttatású, a bírói gyakorlat által kimunkált reformjavaslatokat sorolhatjuk. A végrendelet minimális tartalmi követelményeire nézve a joggyakorlat a Polgári Kollégium 85. sz. állásfoglalását tekintette irányadónak, ami a Javaslatban törvényi rangra emelkedett.⁷⁶ Pontosította a Javaslat a végrendelet nyelvével kapcsolatos szabályozást,⁷⁷ kiterjeszti közreműködő fogalmát, a végrendelet keltének helyét kötelező tartalmi elemmé minősíti. Az öröklési szerződés megkötésétől számított két éven belül bekövetkező haláleset esetén a tulajdonszerző, vagy a szerződéses örökös és a kötelesrészre jogosult

⁷² 5:190. §

⁷³ 5:482. §

⁷⁴ WEISS EMILIA: Az öröklési jogi munkacsoport alakuló üléséről. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/1. 20.

⁷⁵ VÉKÁS LAJOS: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciójából. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2002/4. 3.

⁷⁶ 6:12.§.(1)

⁷⁷ 6:14.§.

egymással elszámolni köteles,⁷⁸ nagyobb védelmet nyújtva így a kötelesrészre jogosultaknak.

A második csoportba transzformációs indíttatású, a régi magyar jog, különösen a magánjogi törvényjavaslat egyes, a hatályos Ptk-ban tilalmazott rendelkezéseinek új-jáélesztése tartozik. Ilyen – a csak helyeselhető – az egymásra tekintettel megtehető közös végrendelet,⁷⁹ az utóörökös-nevezés,⁸⁰ a dédszülői leszármazók öröklése a dédszülői parentéla kiteljesítésével.⁸¹

A harmadik csoportba a modernizációs indíttatású, a tervezet előkészítése során az egyes bizottságokban, a jogirodalomban, vagy másutt felmerült, a hatályos öröklési jog korrekcióját megvalósító javaslatok tartoznak. Ilyen a házastárs és szülő egyidejű öröklése⁸² – az özvegyi jog mellőzésével, az özvegy teljes – az özvegyi jog korlátozása útján való – kismemizésének megelőzésére vonatkozó szabály abban az esetben, ha saját vagyonnal, vagy keresménnyel rendelkezik,⁸³ valamint az özvegyi jog megváltására rendelkezésre álló határidő megszüntetése. Megjelenik a „durva hálátlanság”, mint új kitagadási ok, szükségesnek tűnik a szóbeli végrendelet határidejének lerövidítése annak megbízhatatlansága és manipulálhatósága miatt, az élettartam növekedésével megváltozó szokások miatt a kötelesrész számítási módjának megváltoztatása, hogy számítson be a gyermek kötelesrészébe, amit az örökhagyó végintézkedésében az ő leszármazójára (unokára, dédunokára) hagyott. Figyelmen kívül hagyta a Javaslat az öröklési jogi munkacsoport által támogatott⁸⁴ „leltár kedvezményével történő” örökléssel járó korlátozott, és a „leltár kedvezménye nélküli” öröklés esetére kilátásba helyezett korlátlan felelősségi rendszerrel kapcsolatos európai tapasztalatokat, és hazai javaslatot.

A legnagyobb vitát a bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasság öröklési jogi helyzetének egyenrangúsítása váltotta ki. Az egyházak álláspontja és a felekezethez tartozás adataiból megbecsülhető, hogy a magyar lakosság közel háromnegyede elnevezné ezt a jogi megoldást. A Javaslat által indoklásul felhozott érvek tarthatatlanok. Az öröklési jogi munkacsoport kompromisszumos álláspontját a Javaslat 6:60. §-ában megfogalmazott holtig tartó használati jog megfelelően tükrözi, továbbá nagy előrelépésnek tekinthető, és alkalmas az élettársi kapcsolatból született gyermek érdekének előmozdítására. Ezt a lehetőséget viszont – az öröklés ‘ipso iure’ jellegére tekintettel és a bizonyítási vitákat elkerülendő – a bejegyzett élettársak részére kell biztosítani. Ezt meghaladóan a Javaslatnak mindazon rendelkezését, amely arról szól, hogy az élettárs ugyanúgy örököljön, mint a házastárs, a Javaslatból elhagyandó.

Solt Pál összegzőként megállapította, hogy az előadók mindegyike dicsőően szolt az új Polgári Törvénykönyv Javaslatáról, elmondható tehát, hogy jó javaslat, de még-

⁷⁸ 6:77.§. (4)

⁷⁹ 6:22 §

⁸⁰ 6:32 §

⁸¹ 6:63 §

⁸² 6:54 §

⁸³ 6:58 § (2) bek.

⁸⁴ Ld. 16. jegyzet.

sem elég jó. Majd minden előadó megemlékezett az alapelvek elégtelenségéről mind számban, mind pedig tartalomban. Ez kiegészíthető azzal, hogy a törvény, céljának⁸⁵ meghatározásában, a *polgárok* és jogalanyisággal rendelkező szervezetek viszonyainak szabályozásáról szól, de a magánjog dogmatikájában kezelhetetlen a polgárok fogalma, semmit sem mond.

A szerkesztésbeli hiátusok feltárásában és korrekciójában biztosan lesz előrelépés, hiszen konzekvencia szükséges a terminológiában, ezt az igényt maga a Javaslat is megfogalmazta, mégsem sikerült teljeskörűen. Komoly hangsúlyt kapott bizonyos értékek, erkölcsi elvek igénylése és számonkérése, értékorientáló kifejezések és meghatározások megléte, amelyek nélkülözhetők a szöveg szempontjából, és lehetett tudatos, szándékos is ezek mellőzése. A neutralitás azonban nem feltétlenül érték, később jóval nehezebb lenne értékjelzők mellett módosítani a törvényt.

Az élettársi és házastársi kapcsolat szabályozása szintén egy kiemelkedő, elvi jelentőségű kérdés. Mutatja a helyzet átgondolatlanságát, hogy az élettársi kapcsolat egyes esetei mellett⁸⁶ a volt házastárs helyzete hátrányosabb lesz az élettárshoz képest. Nagy nehézségek várhatók a regisztrált és a nem regisztrált élettársi kapcsolatok körül.

A szerződésszegés és a deliktualis kártérítés egységesített szigorú szabályozása elbukott a Legfelsőbb Bíróság makacs ellenállásán. Nemcsak ezt az eredményt tudja azonban felmutatni a bírói gyakorlat, hanem azt az indoklásban hivatkozott sokkal pozitívabb tény, hogy számos helyen joggyakorlatban kialakított és bevált jogintézmények kerültek beemelésre a törvény szövegébe.

A sérelemdíjról szóló szöveg indoklásába nyilván elírásként került a felelősség alóli kimentés mércéjét illetően a „szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai” kitétel,⁸⁷ s még az egyes szám se jó, hiszen így a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott személyhez fűződő jogsérelem esetén sérelemdíj nem lenne megítélhető.

Azt illetően, hogy a közigazgatási jogkörben okozott kár megbukhat-e az Alkotmánybíróság előtt a felróhatóság mércéjének leszűkítés miatt, az Alkotmánybíróság gyakorlatának ismeretében sem lehet egyértelműen állást foglalni, hiszen a nem vagyoni kár megsemmisítése sem sértett alkotmányos jogot, amely indokolta volna a megsemmisítését.

Ez a Javaslat egy jó Ptk. lehet, s ami nem sikerül belőle, azért is kár aggódni, hiszen lesz még magyar független bíróság akkor is, s meg fogja mutatni, hogy ki tudja tölteni, s úgy értelmezni, ahogy az a legkedvezőbb.

Hozzászólás

Pomeisl András doktorandusz hallgató szerint a jogi személy megszűnése után maradó vagyon kérdését a gazdasági társaságok megszűnése utáni vagyonrendezési eljárás – felszámolási eljárás, végelszámolás – szabályaival kívánja rendezni a Javaslat.⁸⁸

⁸⁵ 1:1. §

⁸⁶ 3:90. §, 3:100. §

⁸⁷ Második könyv. A személyek. 166.

⁸⁸ 2:108. §

Rendezni kellene azt a kérdést is, hogy nemcsak vagyontárgy, hanem követelés is előkerülhet a jogi személy megszűnése után, de a kötelelem általános szabályai alapján a jogalany megszűnésével az már egy megszűnt kötelelem. Külföldi jogrendszerek alkalmazazzák a nem rendezett jogok államra szállását és vele szemben érvényesíthetőségét, mint megoldást, illetve fikció alkalmazásával úgy tekintik, mintha létezne, és ügygondnokot rendelnek ki számára.

Az elbirtoklási idő túl rövid, kisebb ingókra azonban túl hosszú a tíz év. A római jogból ismert 1 éves elbirtoklás, különösen nem tartós használatra rendelt dolgok esetén bizonyítási nehézségekbe ütközne.

A házastársi vagyoni jogban megfontolandó lenne a házastársi vagyonközösség ingókra való korlátozása, mivel közös szerzés védelme az ingatlanokra igazi védelmet nem biztosít, a be nem jegyzett házastárssal szemben egy bomlásnak indult házasságban a rosszhiszemű házassfél azonnal elidegeníti az ingatlant egy jóhiszemű harmadik személynek, ingók esetén pedig megkövetelve az írásbeli alakot nem okozna nehézségek rögtön a szerzéskor tisztázni, ki milyen arányban szerzett tulajdonjogot.

Az élettársi jogviszonyt tulajdonképpen ok nélkül modelláljuk a házasság alapján két ember közötti kapcsolatként. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában kimondott elv alapján az azonos tényhelyzetet azonos módon kell megítélni, ezért nem lehet az azonosnemű párokat megkülönböztetni a különmemű pároktól. Képzeljük el azonban azt a helyzetet, hogy egy magyar állampolgárságú muzulmán férfi három nővel él egyszerre egy háztartásban, érzelmi és gazdasági kapcsolatban. A saríja szerint elismert kapcsolatok közül melyik nőt tekintem a férfi élettársának, s mi alapján részesítem kisebb jogvédelemben a másik két nőt, mint akár egy másik felet egy azonosnemű párkapcsolatban? (Azaz mi alapján is választottam ki egyáltalán a férfit, mint egyik élettársat?) Vajon nem lenne-e helyesebb az élettársak jogvédelmét a hatályos Ptk.-ban található egy háztartásban élők vagyoni viszonyait rendező szabály oldaláról megközelíteni? Hiszen ugyanezen alapon egymással élettársi kapcsolatban nem lévő, ámde együtt élő, közös gazdálkodást folytató személyek is kerülhetnek olyan helyzetbe, hogy rázorulság folytán az egyik eltartja a másikat, nem várhatná-e ezt ő is el viszonzossági alapon?

A kötelmi jog általános része következetlenül használja a jogszabály és a törvény megjelölést, ami alkotmányossági aggályokat vethet fel. Számos olyan esetben engedi meg, hogy jogszabály határozza meg polgári jogi jogviszony lényeges tartalmát, ahol azt csak törvénnyel lenne helyes, például a teljesítés helye, ideje, az elévülés kizárása.

Ha az a cél, hogy valamennyi polgári jogi jogviszony belekerüljön a Ptk.-ba, nem kellene-e megfontolni, hogy a munkaszerződés alapvető szabályai is bekerüljenek legalább jelzés szintjén a törvénybe.

Közhatalom gyakorlásával okozott kár esetén a jogállamiság elvébe ütköző, ha az államtól nem várjuk el, hogy mindig jogszerűen járjon el, amely kérdés csak az errey nyitva álló jogorvoslatban bírálható el, így nem lenne szabad megkülönböztetni a kirívó és a nem kirívó jogsértéseket. Egy példán illusztrálva: az elsőfokú eljárásban a bíróság a költségmentes félnek nem rendel ki pártfogó ügyvédet, míg másodfok ki-rendel, de addigra már van ügyvédje. Ilyenkor miért ne érvényesíthetné az ügyvéd megbízási díját az állammal szemben?